

İki Dünya Savaşı Arasında Romanya'daki Türk-Tatar Toplumu ve Türkiye'ye Göçler

Metin Ömer

Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023, 388 sayfa, ISBN: 978-975-17-5450-9.

Köksal ALTUNSOY*

Romanya'daki Kırım Tatarlarından Dr. Metin Ömer'in bu çalışması, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümünde savunduğu doktora tezinin düzeltilip geliştirilerek kitap hâline getirilmiş şeklidir. Yazarın *İki Dünya Savaşı Arasında Türklerin ve Tatarların Romanya'dan Türkiye'ye Göçleri* (Emigrarea Turcilor Şi Tătarilor Din România În Turcia Între Cele Două Războaie Mondiale) isimli eseri 2020 yılında Rumenceye çevrilerek basılmış, Türkiye'deki Türkçe baskısı ise Türk Tarih Kurumunun katkılarıyla 2023 yılında yapılmıştır. Kitap; giriş, dört bölüm ve sonuçtan ibarettir.

Yazar, eserin giriş bölümünde, Türkiye'de ulus-devletin inşasında göçlerin önemli bir faktör olduğunu, Soğuk Savaş'ın sonunda Türkiye'de göçlerin sebep ve sonuçlarını ele alan eserlerin sayısının arttığını ve daha fazla ilgi görmeye başladığını; bu bağlamda, özellikle Kemal Karpat'ın çalışmalarının, göç ve nüfus hareketliliği konusunda ufuk açıcı olduğunu belirtilmiştir. Yazar tarafından eserin üç ana özelliği ihtiva ettiği belirtilmiştir: İlk olarak, basılı ve basılı olmayan Türkçe ve Rumence kaynakların kullanılarak Türkiye, Romanya ve Türk/Kırım Tatar toplumu hakkında yeni perspektifler sunduğu; ikinci olarak, I. ve II. Dünya Savaşları arası dönemde gerçekleşen göçlerin daha önce başlayan bir sürecin devamı olduğu; üçüncü özellik olarak ise her iki dildeki (Türkçe ve Rumence) kaynaklara başvurularak yeni bir yorum ortaya koymanın amaçlandığı ifade edilmiştir.

Birinci bölümde, Romanya'daki Türk-Tatar toplumunun oluşumu, Kuzey ve Güney Dobruca'nın Romanya'ya entegrasyonu için yapılan çalışmalar ele alınmış, bu kapsamda; Dobruca'nın çok çeşitli nüfus yapısının stratejik ve ekonomik öneminden kaynaklandığı; Dobruca'da iz bırakan iki Türk halkının

* Lisans Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ankara, altunsoy.koksal@hbv.edu.tr

Osmanlı Türkleri ve Kırım Tatarları olduğu; Türk-Tatar yerleşim yerleri geçmişinin XIII. yüzyıla dayandığı; Dobruca'nın Osmanlı hâkimiyetine XV. yüzyılda girmesiyle idari, ekonomik ve siyasi sisteme dâhil olduğu; Dobruca'nın Osmanlı'nın kuzeye doğru düzenlenen seferlerinin güzergâhı, tahıl tedarikinin merkezi ve Karadeniz'i Osmanlı gölü olarak muhafaza etmenin stratejik noktası olduğu; bölgenin Türkleşmesinde, Türk/Kırım Tatar nüfusunun artmasında Osmanlı iskân politikasının etkili olduğu; Kırım Hanlığı'nın 1783'te Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edilmesiyle Osmanlı toprağı olan Dobruca'nın göç eden Kırım Tatarları için yerleşim alanı olduğu ifade edilmiştir. Dobruca'nın 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda kaybedilip Berlin Antlaşması'yla Romanya'ya verilmesiyle Rumen devlet adamlarının bu çok azınlıklı bölgeyi, özellikle Türkleri/Kırım Tatarlarını ekonomik ve kültürel kararlarla entegre etme (Rumenleştirme) stratejileri uyguladıkları belirtilmiştir.

İkinci bölümde, Rumen devletince Türklere/Kırım Tatarlarına yönelik alınan kararlara, uygulamalara yer verilmiş; Rumen makamlarının Dobruca'daki kolonizasyon sürecinden bahsedilmiş; Türk/Kırım Tatar toplumunun ekonomik durumları, teşkilatlanma çabaları, mülkiyet, eğitim sorunları ve bunların göç sürecine etkileri incelenmiştir. Rumen devletince Dobruca'da yaşayan Türk/Kırım Tatarlarına, Bulgar azınlığın aksine olumlu bir bakış açısı ile bakıldığından söz edilmiştir. Türk ve Rumen devletlerinin göçler üzerine diplomatik ilişkilerine ve uygulamalarına değinilmiş; 1936 yılında imzalanan, Dobruca'daki Türk/Tatar toplumunun göçünü düzenleyen antlaşmanın imzalanma süreci, amacı ve etkisinden bahsedilerek, Türk Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Romanya'daki Türk/Kırım Tatar ve Gagavuz (Türkçe konuşan Hristiyan Türk) toplumuna yönelik faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye ile Romanya arasındaki diplomatik ilişkiler değerlendirilerek, Romanya'daki Türk/Kırım Tatar toplumunun varlığının iki ülkenin yakınlaşmasına yardımcı olduğu belirtilmiş; Romanya'dan Türkiye'ye göçleri düzenleyen antlaşmalar ve iyileştirmeler anlatılmıştır. Türkiye'nin Romanya Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'in düşüncelerinden, faaliyetlerinden, Gagavuzlar ile ilgili yaptığı görüşmelerden ve Gagavuz din adamı Mihail Ciachir'ın (Çakır) Türk kimliği adına yaptığı çalışmalardan bahsedilmiştir. Ayrıca, tarihleri ve ekonomik ayrıcalıklarından dolayı Tuna'da küçük bir adada yaşayan Adakale Türk toplumundan söz edilmiştir.

Dördüncü bölümde, Romanya'daki Türk/Kırım Tatar toplumunun Türkiye'deki İskân süreci anlatılmış, 1878'den 1923'e kadar göç konusundaki tartışmaların ana kaynağının din olduğu; 1923'ten sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber tartışmalara kimlik değerlerinin korunması üzerinden etnik bileşenin de eklendiği; Türk/Kırım Tatar elitlerinin, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nden gelen fikir akımlarından ve Kırım'ın Bahçesaray şehrinde basılan Tercüman gazetesinden etkilendiği ifade edilmiştir. Romanya'daki Türk/Tatar toplumunun kimliklerini korumak amacıyla göç etmelerini; Türkiye'ye kültürel yakınlıklarının, tarihsel bağlarının ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin çekiciliğinin tetiklediği belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin çıkarmış olduğu İskân Kanunlarından, göçmenlere yapılan yardımlardan, karşılaşılan zorluklardan ve göçmenlerin yurdun değişik yerlerine iskân edilmelerinden bahsedilmiştir.

Yazar, eserin sonuç bölümünde, genel bir değerlendirme yaparak kitabın özetini sunmuştur. Romanya'dan Türkiye'ye göçler neticesinde Türklerin/Kırım Tatarlarının yoğunlukla yaşadıkları Dobruca bölgesinin nüfus yapısının değiştiği; Türklerin ve Kırım Tatarlarının Hristiyan ulus-devlete tabi olmayı endişeyle karşılayarak, özellikle kimliğin korunmasına yönelik göçün bir tercih olduğu; Romanya Devleti'nin Türk/Kırım Tatar toplumuna karşı özellikle göçler konusunda tutarlı bir siyasetinin olmadığı; Türklerin/Kırım Tatarlarının sorunlu bir azınlık olmadığı hâlde alınan kararların ve çıkarılan kanunların onları da etkilediği; uygulanan toprak politikasının, eğitim alanındaki reformların, dinî azınlık kararlarının ve neticelerinin Türk/Kırım Tatarlarının göçlerine sebep olduğu; başka azınlıkların aksine Müslümanların, haklarını kazanmak veya korumak için mücadele etmeyip göç etmeyi tercih ettikleri ifade edilerek, bunun istisnasının ise Gagavuzlar ve Adakale'deki Türkler olduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak, bu eserde I. ve II. Dünya savaşları arası dönemde Romanya ve Türkiye'nin göç üzerine tutumları incelenmiş; Romanya'dan Türkiye'ye göçlerin sosyal, ekonomik, siyasi boyutları ele alınmış; Türkiye, Romanya, Fransız arşivlerinden, dönemin basılı kaynaklarından ve sözlü anlatım tarihinden faydalanılarak esere zenginlik katılmıştır. Konuların anlaşılır ve sade bir dille bütünlük içerisinde ele alınması, kaynak taraması açısından zengin olması, Türk/Kırım Tatar nüfus ve iskân yerlerinin tablolarla gösterimi eseri bilimsel açıdan güçlü kılmaktadır. Kitaplaştırılmış bu eserin; Türk/Kırım Tatar Balkan göçleri, iskân politikaları ve Gagavuz tarihine ilgi duyan, bu konularda bilgi sahibi olmak isteyen ve araştırma yapan okurlara faydalı olacağı değerlendirilmektedir.